

A mesefeldolgozás módszerei az óvodában

Írásomban az óvodai mesefeldolgozás módszertani sokszínűségébe kínálok betekintést. A mesefeldolgozást Tancz Tünde elmélete alapján mesereprodukciós és meseprodukciós tevékenységként fogom fel. Mesereprodukció alatt a felnőtt által történő, előszavas népmesemondást értem, a meseprodukció alá pedig a felnőtt-gyerek közös interakciójából születő mesealkotási tevékenységet sorolom. Ez utóbbi között mutatom be a gyermek önálló mesemondását, a mesefolytatást, mesebefejezést, a mesealkotást, mesestrukturálást, a vizuális elemek segítségével történő mesemondást, a mesemimetizálást, mesedramatizálást, bábjátékot és az interaktív olvasást és mesemondást.

A mesereprodukció

A mesemondás az irodalmi élményszerzés egyik legalapvetőbb módszere. Az előszavas mesemondás, vagyis a mesereprodukció jellegzetessége, hogy megszakítások nélkül történik az előadás. Mivel minőségi időt igényel, csak akkor szabad mesélni a gyermeknek, amikor elég időt tudunk rááldozni a meseélmény megélésére. Ha a mesélést félbeszakítjuk, az a mesei hatás (impulzus) megszakítását jelenti (Kádár, 2012, 112). Akkor is megtörhetjük a meseélményt, ha érdektelenül, unott hanglejtéssel mesélünk. Fontos, hogy mi, mesélők is kicsit gyermekké váljunk a meseszöveg közben és beleéljük magunkat a mesélés adta örömeibe. Elengedhetetlen, hogy a gyermekkel felvegyük a szemkontaktust, érthetően, artikulálva beszéljünk, ezzel azt sugalljuk, hogy mi is élvezettel vesszük fel a mesélő szerepét. Akkor vagyunk igazán jó mesemondók, ha mesélés közben az egyes karaktereknél hangunkat megváltoztatva, vokális eszközöket alkalmazva a szereplőket sajátos hanghordozással ruházzuk fel (Kádár, 2012, 113, 115; Tancz, 2009, Tölgyessy, 2019, 81). A mesemondás akkor igazán hatásos, ha fejből, emlékezetből mesélünk. Egyrészt azért eredményesebb, mert kialakítja a felnőtt-gyermek közti interperszonális kommunikációt, másrészt pedig alkalmazkodik a gyermekhez és az adott helyzethez is (Bettelheim, 1985, 158). A mesereprodukció során továbbá fontos a rituálé kialakítása, mindennapos tevékenység kell, hogy legyen kisgyermekkorban. A mesehallgatás során a gyermek koncentrációja fejlődésen megy keresztül. Már nemcsak véletlenszerűen figyel a felnőtt szavára, hanem tudatosan. A mesehallgatás ezért formálja a gyermek figyelmét, gondolkodását, aktivizálja a képzelőerőt, melynek hatására a gyermekben a szöveg hallatára belső képek képződnek (Bujdosóné, 2017, 76–77).

A meseprodukció

A meseprodukció abban tér el a -reprodukciótól, hogy a történet előadása valamilyen kreatív módszer alkalmazásával, gyakran segédeszköz bevonásával történik. Különösen fontos, hogy a meseprodukció során a gyermek elsősorban nem hallgatóként, hanem szereplőként, produktívan tevékenykedik (Tancz, 2009). Az elkövetkezendő sorokban az egyes meseprodukciós módszerek bemutatása olvasható.

- **A gyermek önálló mesemondása**

A gyermek előszavas, önálló mesemondása egy már ismert mese újrameselését jelenti. A gyakori mesemondásnak és ismétléseknek köszönhetően a gyermek felidézi a mese történéseit, és beszédében felhasználja a mesék nyelvi fordulatait, kifejezéseit. A nevelő és fejlesztő szerepének köszönhetően a gyermek szókinccse gazdagodik, ezáltal választékosan beszél. E módszer nagy szerepet játszik a gyermek anyanyelvi-kommunikációs nevelésében. A gyermek egyéni meseprodukciója akkor eredményes, ha ismeri a mese tartalmát, ez pedig

csak úgy lehetséges, ha már számtalanszor hallotta a történetet. Fontos megjegyezni, hogy a meseválasztás életkorhoz kötött, figyelembe kell venni a gyermek értelmi szintjét, szókincsét. Először csak rövidebb és egyszerűbb mesékkel érdemes kezdeni az ösztönzést (Tancz, 2009; Bujdosóné, 2017, 82).

Forrás: A szerző saját alkotása

- **Mesefolytatás**

A mesefolytatás módszer alkalmazása során a pedagógus hozzákezd a már ismert, gyakorta hallott meséhez, majd a gyermekek egy-egy mondatral folytatják a történetet. A meseszöveg jellegzetes variánsa a láncmesélés. Célja a verbális kifejezések, alkotóképesség, emlékezet fejlesztése (Tancz, 2009; Bujdosóné, 2017, 82).

- **Mesebefejezés**

A mesebefejezés felhasználásakor a pedagógus arra ösztönzi a gyermeket, hogy a már ismert vagy kitalált mese lezárását saját ötletei alapján, szabadon alkossa meg. Ebbe a folyamatba a gyermek önszántából kapcsolódik be: vagy mesemondóként, vagy mesehallgatóként. A gyermek a már ismert meseformulák felhasználása segítségével fejleszti emlékezőképességét és szókézsletét. A kitalált történetek aktivizálják a gyermek képzelőerejét. A mesélés irányítójának ügyelnie kell arra, hogy a gyermek mondatai összefüggően kövessék egymást, mellőzve a szóismétlések használatát. Elakadás esetén kérdésekkel segíthetjük a folytatást. A mese logikája óvodáskorban megköveteli a pozitív befejezést: ha a gyermek negatív befejezést alkot, annak hátterébe pszichológiai okok lehetnek (Tancz, 2009; Bujdosóné, 2017, 83).

- **Mesealkotás**

Az óvodások játékaiban gyakran szerepelnek a mesehősök, akiket megjeleníthetünk képpel, bábbal vagy makettfigurával. A módszer használata során az óvónő vagy a gyerekek kiválasztanak egy mesehőst. A gyermekek feladata az, hogy egy történetet találjanak ki a kiválasztott karakterről. A gyermek képzelete és kreativitása hozza létre a mesét. Az

óvopedagógus tehet fel egyszerű kérdéseket a szövegalkotás közben, melyek ösztönözhetik és irányíthatják a történet cselekményét. A mesealkotás gazdagítja a gyermek szókincsét, fejleszti a szövegalkotását, szövegértését, beszédgyorsaságát és a folyamatos beszédet (Tancz, 2009; Bujdosóné, 2017, 83).

- **Mesestrukturálás**

A mesestrukturálás azt jelenti, hogy az óvopedagógus által előadott szövegbe a gyermekek fantáziájuk és kreativitásuk hozzájárulásával új eseményekkel, cselekményekkel, karakterekkel, jellemvonásokkal módosítják a mese tartalmát gondolatban és szóban is egyaránt. A mesestrukturálás során is alkalmazhatóak a segítő, irányító kérdések a pedagógus jóvoltából (Tancz, 2009; Bujdosóné, 2017, 83).

- **Mesemondás vizuális elemek segítségével**

E módszer alkalmazása során a mesélés közben a következő szemléltető eszközöket alkalmazhatjuk:

- a) **Képeskönyv** – A képeskönyv kevés szóval, dominánsan vizuális nyelvet alkalmazva mesél el egy történetet. A kép és a szöveg között mellérendelt viszony alakul ki, kiegészíti egymást a kettő, a kép nemcsak díszítő elemként szolgál, hanem önálló jelentések hordozója. Lapozás közben ugyanúgy megfigyelhetők az egyes részletek, kapcsolódások, a képről való mesélés spontán, nem előre megtervezett. A képeskönyvek típusai közé soroljuk például: a babakönyveket, lapozókat, leporellókat (Tancz, 2019, 395).
- b) **Mesekártya és mesetérkép** – E két eszköz külsőre különbözik egymástól: míg a mesekártya egy kisebb méretű, téglalap alakú kártya, mely a mese karaktereit, tárgyait, figuráit ábrázolja, addig a mesetérkép egy nagyobb méretű rajz, amely az adott történet fontosabb jeleneteit illusztrálja. E két eszköz elősegíti a fejből mesélést, a mesék memorizálásának, egyes cselekmények felidézésnek folyamatát (Kormos, 2021).

Forrás: A szerző saját alkotása

- c) **Mesekő** – A mesekövek sima felületű, lapos kövek, melyek mesebeli szereplőket, állatokat, hétköznapi tárgyakat ábrázolnak. Nem kapcsolódik hozzájuk meghatározott történet, a gyermek szabadon, fantáziája segítségével hozza létre a mesét, amit mi, felnőttek, kérdések segítségével irányíthatunk. Minden kőnek van egy története és az érdekesség benne az, hogy minden gyermek másképp mesél el egy történetet egy-egy kőről (Currie, 2020).
- d) **Papírszínház** – A papírszínház japán eredetű, japánul kamishibai. A „kami” a papírt, a „shiba” pedig a színházat jelenti. Ez az eszköz a mesekönyveket egy fakeret és nagyméretű illusztrációk segítségével alakítja színházzá. A narrátor a közönség felé fordulva egy fakeretbe, meghatározott sorrendbe csúsztatja az illusztrációkat, melyek a mese egy-egy epizódjait jelenítik meg. Ezeknek a képnek a hátoldalán található egy rövid szöveg, amit az előadó olvashat is, de célirányosabb, ha fejből mondja a mesét. A megjelenített epizódok egyszerűek, nem annyira kidőzöttak, ennek köszönhetően a belső képalkotás folyamata a gyermekben felerősödik. Az élőszavas mesemondás és a vizuális elemek kapcsolata teszi színházi élménnyé az előadást (Simon, 2019, 347–348; Tancz, 2019, 396).

- **Bábjáték**

Bábozás során bábok segítségével elevenítjük fel, meséljük el a mese cselekményét történéseit. A bábjáték igencsak népszerű módszer a mesék felidézésére, a meseélmény újraélésére vagy -alkotására. A bábozás módszere a kevés szereplős, fordultatos cselekményű mesék felevenítésére alkalmas. A bábuval a gyermek azonosulni tud. Komplex élményt nyújt a gyermek számára, fejleszti az érzelmi intelligenciát, a beszédképességet és a motorikus készségeket is. Improvizációra, kreativitásra ösztönzi a gyermeket. A bábtechnikák (mint például az asztali, tálcás, paraván mögötti bábjáték) és a bábfajták (mint az árny-, tárgy-, fakanál-, henger-, kesztyű-, ujj-, zacskóbáb) számos megnyilvánulási formával rendelkeznek (Tancz, 2019, 398). Ezek a kellékek mind jótékony hatással vannak a gyermek kreativitására, fejlődésére. Segítik a szövegalkotás megalapozását, majd későbbiekben a beszéd fejlődését és a szókincs gyarapodását. Kapcsolatot teremtenek a vizuális és szóbeli ismeretek között, ezáltal a gyermek hatékonyabban tudja értelmezni a kép mondanivalóját, az ismert mesékből akár egy új történetet is létrehozhat a vizuális elemek segítségével (Tancz, 2009; Tancz, 2019, 395).

Forrás: A szerző saját alkotása

- **Mesemimetizálás**

A mesemimetizálás során a gyermek testmozgások, testtartások, arcjáték (mimika), gesztusok segítségével mutatja be a mese cselekményét, a szereplők jellemvonásait, érzelmeit beszédhang nélkül. A mimetizálás gyakori formája, hogy a pedagógus a gyermek fülébe súg egy részletet,

melyet a gyermek elmimetizál. A társaknak ki kell találnia, hogy melyik részlet került megjelenítésre. Ez a módszer fejleszti a testrészek összehangolt mozgását és a vizuális percepciót, és a mesedramatizálás előkészítőjeként szolgál (Tancz, 2009; Tancz, 2019, 395).

- **Mesedramatizálás**

Mesedramatizálás során a gyermek eljátszsa a mese történeteit, belebújik a karakterek szerepébe. Ha drámajátékról beszélünk, akkor a hangsúly nem a gyermek szerepeltetésén van, hanem ennél sokkal fontosabb tényező a kommunikáció, a személyiség, az érzelmek és társaskapcsolatok kialakításának fejlesztése. A drámajátékban a gyermek egész személyiségével részt vesz, belső (gondolkodás, érzelem) és külső (megjelenés, beszéd, mozgás) feltételeivel együtt. A pedagógus végig segíti a gyermekek munkáját, de koordinálása csak indirekt lehet: vagy a mesélő szerepét tölti be, vagy elakadásoknál szóban segíti a gyermeket. Lehetővé kell tennie a gyermekek számára, hogy szabadon érvényesüljenek, alkossanak. Tiszteletben kell tartani a gyermek önkéntességét, a pedagógus nem kényszerítheti rá a gyermekre a saját elgondolásait. Ha dramatizálást kezdeményezünk, alapos megtervezésre van szükség. Figyelembe kell vennünk a csoport létszámát, életkorát, fejlettségi szintjét, a rendelkezésre álló területet, játékidőt, kellékeket (Tancz, 2009; Tancz, 2019, 397).

- **Interaktív olvasás/ mesemondás**

Az interaktív olvasás vagy más néven szakaszos olvasás olyan módszer, mely elnézi a mesemondás megszakítását, mivel a figyelmet a szövegértés ellenőrzésére és fejlesztésére helyezi. Lényege a gyermek és felnőtt kölcsönös interakciója, mivel a gyermek a mesehallgatás során szabadon felteheti kérdéseit, megszakíthatja a mesélést, vagy a mesélő tesz fel kérdéseket a szöveg megértése érdekében. Célja a gyermek gondolkodásának serkentése, új információk közlése. A beszélgetés a mese előtt, után és közben jótékony hatással van a gyermek gondolkodására, mivel a kommunikáció hatására részletesen el tudja képzelni a történetet és megérteni azt. Viszont nem szabad abba a hibába esni, hogy túl sokat kérdezzünk a gyermektől, mivel a sok információ és gondolkodás hatására az is előfordulhat, hogy elfelejti a történet egyes részeit. Javasolt előre átgondolni, hogy mik lesznek a kérdéseink, hányszor szakítjuk meg az előadást (Szinger, 2009). Az interaktív mesemondás abban tér el az interaktív olvasástól, hogy itt a mesélés folyamatát nemcsak beszélgetéssel, hanem komplex tevékenységgel is félbeszakítjuk. A módszer célja a gyermek aktív részvétele a mese életre keltésében, mondhatjuk úgy is, hogy a szakaszos olvasás dramatizált változata (Szinger, 2009). Tölgyessi Zsuzsanna megfogalmazásában: „A mese bizonyos részeit a mesemondó narrálja, más részeit a gyerekek aktív részvétele teremti meg ének, mondóka, tánc, drámajátékok alkalmazásával, azaz a művészeti területek összekapcsolódásával“ (Tölgyessi, 2019, 81).

A tanulmány bírálati folyamaton ment keresztül.

Felhasznált szakirodalom:

Bettelheim, Bruno (1985): *A mese bűvölete és a bontakozó gyermeki lélek*. Budapest, Corvina Kiadó Kft., ISBN: 978 963 13 6485 9.

Bújdosóné Papp Andrea (2017): Gyermeknyelv – Mesenyelv (A meseélmény szerepe a kommunikációs kompetencia fejlesztésében). In. Bújdosóné Papp, Andrea (szerk.): *A gyermeknek mese kell*. Budapest, Hagyományok háza, 82–83 o., ISBN: 978-963-7363-92-4.

Jackie, Currie (2020): *Homemade Story Stones*. Blog post. 2020-02-02. Elérhető: <https://happyhooligans.ca/story-stones/> [viewed 2024. máj 11].

Kádár Annamária (2012): *Mesepszichológia*. Kulcslyuk Kiadó Kft., 109–115 o. ISBN: 978-963-89419-6-1.

Kormos Rebeka (2021): *Mesetérkép és mesekártya a mindennapi óvodai gyakorlatban*. Elérhető: https://pompasnapok.blog.hu/2021/03/10/meseterkep_mesekartya_a_mindennapi_gyakorlatban [Letöltés ideje: 2024. március 11].

Kovács Ágnes (2015): *Icinke-picinke: Népmesék óvodásoknak*. Budapest, Móra Könyvkiadó, 260 o. ISBN: 978 963 11 9869 0.

Marék Veronika (2006): *Kippkopp a fűben*. Budapest, Ceruza Kiadó, 50 o. ISBN: 9638661046.

May Szilvia (2018): *Macskamuzsika*. In: Lovász Andrea (szerk.): *Macskamuzsika: hetvenhét magyar esti mese*. Szentendre, Cerkabella könyvkiadó, 107–109 o. ISBN: 978-615-5808-05-0.

Simon Krisztina (2019): *Kamishibai, avagy a papírszínház újra meghódítja a világot*. Online. In: *Studia Litteraria*, LVIII. évf., 1–2.sz., 347–355 o. Elérhető: https://www.academia.edu/40296149/Gyerekvil%C3%A1gok_Studia_Litteraria_2019_1_2 [Letöltés ideje: 2024. március 11].

Szinger Veronika (2009): *Interaktív mesemondás és meseolvasás az óvodában a szövegértés fejlesztéséért*. Online. In: *Anyanyelv-pedagógia*. II. évf., 3. sz. Elérhető: <http://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=184> [Letöltés ideje: 2024. február 15].

Tancz Tünde (2009): *Népmesék az óvodai anyanyelvi-kommunikációs nevelésben*. Online. In: *Anyanyelv-pedagógia*. II. évf., 2. sz. Elérhető: <https://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=161> [Letöltés ideje: 2024. február 15].

Tancz Tünde (2019): *Mesemorzsa: Élményalapú módszerek a mesék óvodai feldolgozásában*. Online. In: Bordás Sándor (szerk.): *Módszerek, Művek, Teóriák – A X. Tantárgypedagógiai Nemzetközi Tudományos Konferencia Előadásai*. Baja: Eötvös József Főiskolai Kiadó. 391-399 o. Elérhető: <https://docplayer.hu/191950443-Modszerek-muvek-teoriak-a-x-tantargy-pedagogiai-nemzetkozi-tudomanyos-konferencia-eloadasai-szerkesztette-bordas-sandor.html> [Letöltés ideje: 2024. február 15].

Tölgyessy Zsuzsanna (2019): *Az élőszavas mesemondásra épülő interaktív népmese-feldolgozás*. Online. In: *Iskolakultúra*, 29.évf., 1.sz., 79–86. Elérhető: <https://www.iskolakultura.hu/index.php/iskolakultura/article/view/31909/31460> [Letöltés ideje: 2024. február 15].